

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

THE ARTICLE IS DEVOTED TO ONE OF THE TOPICAL ISSUES OF THE TRAINING OF FUTURE EDUCATORS – THE DEVELOPMENT OF A CULTURE OF SELF-EXPRESSION

Лінгвокультурологічний підхід у освітньому процесі займає значне місце у процесі формування загальних компетентностей здобувачів вищої освіти. На сьогодні освіта вже не є виключно процесом підготовки лише до фахової діяльності. Її призначення все більше полягає у виконанні певної сукупності гуманістичних завдань, формуванні її розв'язковості особистості, вихованні загальної культури, духовності.

Лінгвокультурологічна складова у межах курсу латини забезпечує навчання мови через культуру, поєднує античність і новітню європейську культуру, сприяє формуванню загальнолюдських моральних цінностей. Навчання латинської мови на основі лінгвокультурологічного підходу реалізується такими методами як дослідницький, метод контент-аналізу, засвоєння всіх аспектів мови (лексика, граматики, фонетика) через призму культури. Статус латинської мови спонукає до узагальнення, коли активізується інтелектуальна та культурна активність студентів.

Лінгвокультурологічну функцію виконують латинські крилаті вислови, що містять у лаконічній формі морально-етичні принципи і твердження. Античність у фразеологізмах передала основні типологічні риси, притаманні людськості, залишила віддзеркалення своєї ментальності. Частина висловів, що пов'язані з античною історією, філософією, міфологією, культурологією, літературою, вже давно стала загальнолюдським здобутком.

Вивчення афоризмів сприяє формуванню комунікативної компетенції за умови, що студенти будуть виявляти лінгвокультурологічні особливості латинських висловів, виконувати їх семантичний аналіз у рідній мові та іноземних мовах, що вивчаються; дізнаватись про історико-культурні витоки виникнення латинських афоризмів у межах самостійної та індивідуальної роботи. Вивчаючи латинські афоризми, студенти не тільки розширюють знання про історію та культуру Стародавнього Риму, а й навчаються порівнювати з висловлюваннями прислів'ями рідної мови та іноземної.

Більшість латинських афоризмів, не зважаючи на свою часову віддаленість, не втратила своєї актуальності по сьогоднішній день: вони так само злободенні, як сотні років тому, бо стверджують здорові моральні принципи, наповнені гуманістичним змістом.

Ключові слова: лінгвокультурологічний підхід, латинська мова, загальні компе-

ментності, латинські афоризми, гуманізм, моральні принципи.

Linguistic-cultural approach in the educational process occupies a significant place in the process of formation of general competencies of higher education students. Today, education is no longer exclusively a process of preparation for professional activities. Its purpose increasingly lies in the fulfillment of a certain set of humanistic tasks, the formation and development of personality, the education of general culture, and spirituality.

The linguistic and cultural component of the Latin course provides language learning through culture, combines antiquity and modern European culture, and contributes to the formation of universal moral values. Learning the Latin language on the basis of a linguistic and cultural approach is implemented by such methods as research, the method of content analysis, assimilation of all aspects of the language (vocabulary, grammar, phonetics) through the prism of culture. The status of the Latin language encourages generalization when the intellectual and cultural activity of students is activated.

The linguistic and cultural function is performed by Latin expressions containing moral and ethical principles and statements in a concise form. Antiquity in phraseology conveyed the main typological features inherent in humanity, left a reflection of its mentality. Some of the sayings related to ancient history, philosophy, mythology, cultural studies, and literature have long since become universal human property.

The study of aphorisms contributes to the formation of communicative competence, provided that students will identify the linguistic and cultural features of Latin expressions, perform their semantic analysis in their native language and foreign languages being studied; learn about the historical and cultural origins of the emergence of Latin aphorisms within the limits of independent and individual work. By studying Latin aphorisms, students not only expand their knowledge of the history and culture of Ancient Rome, but also learn to compare with proverbs in their native and foreign languages.

Most of the Latin aphorisms, despite their remoteness in time, have not lost their relevance to this day: they are as relevant as they were hundreds of years ago, because they affirm sound moral principles filled with humanistic content.

Key words: linguistic and cultural approach, Latin language, general competencies, Latin aphorisms, humanism, moral principles.

УДК 37.211.24
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.3>

Цвид-Гром О.П.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Білоцерківського національного
аграрного університету

Марчук В.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Білоцерківського національного
аграрного університету

Резнік В.Г.,
ст. викладач кафедри іноземних мов
Білоцерківського національного
аграрного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Латинська мова як освітня компонента володіє потужним потенціалом професійної спрямованості, тому вона викладається на різних спеціальностях

у ЗВО України: філологічних, медико-біологічних, історичних, філософських, юридичних та ін. Курс латинської мови спрямований на досягнення різних цілей, необхідних для формування загальних

компетентностей фахівців. Аналіз освітньо-професійних програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців показав, що освітня компонента «Латинська мова», будучи професійноорієнтованою у формуванні термінологічної компетентності студентів, маючи тісні міждисциплінарні зв'язки, несе у собі виховний, загальноосвітній потенціал, що розкривається у знаннях крилатих висловів, афоризмів, які є основою античної мудрості. Статус латинської мови спонукає до узагальнення, коли активізується інтелектуальна та культурна активність студентів. Лінгвокультурологічна складова у межах курсу латини забезпечує навчання мови через культуру, поєднує античність і новітню європейську культуру, сприяє формуванню загальнолюдських моральних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лінгвокультурологія як галузь лінгвістики, яка займається взаємозв'язком між мовою і культурою, що ґрунтується на гіпотезі про вплив культури на мову та мови на культуру. Вона зосереджується на культурній специфіці лексики, особливо ідіоматичних висловах. Багато лінгвістів займалися проблемою співвідношення мови й культури, використовуючи результати вивчення феномена культури, які зібрили філософи, літературознавці, соціологи.

Теоретичне підґрунтя лінгвокультурології сформували праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: В. Гумбольдта, Б. Уорфа, Л. Вінгенштейна, І. Бодуена де Куртене, О. Потєбні, А. Вежбицької, В. Телії, Н. Арутюнової та інших науковців. В. Гумбольдт одним із перших обґрунтував взаємозв'язок мови й культури у рамках їхньої співвідносності та тісного зв'язку, що стало поштовхом для створення теорії лінгвістичної відносності. Саме теорія лінгвістичної відносності Є. Сепіра і Б. Уорфа, антропологічні й культурологічні дослідження мови та національного світосприйняття стали основою лінгвокультурології як науки про мову і культуру.

Лінгвокультурологічна складова у межах курсу «Латинської мови» стала об'єктом вивчення багатьох сучасних вчених, а саме: багатогранність та багатоплановість функціонального наповнення курсу латини у освітньому процесі філологів-германістів (Т. Сторцова); латинізм як чинник інтелектуалізації української мови (О. Семенюк та Г. Патлата); система афоризмів латинської мови часового значення (Є. Чекарева); вплив латинських крилатих висловів на формування професійно-комунікативної культури студентів-медиків (І. Ворона та Г. Кітура); особливості функціонування фразеологізмів в офіційно-діловому стилі та в професійному мовленні студентів-аграріїв (В. Тимкова); латинські сентенції з історико-літературним коментарем (Лучканин С.М.) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сучасних освітніх

реалій надважливим у освітньому процесі є його гуманістична спрямованість, формування лінгвокультурної компетентності, що зумовлює актуалізацію наукових розвідок даних аспектів. На сьогодні освіта вже не є виключно процесом підготовки лише до фахової діяльності. Її призначення все більше полягає у виконанні певної сукупності гуманістичних завдань, формуванні й розвитку особистості, вихованні загальної культури, духовності. Саме таку функцію виконують латинські крилаті вислови, що містять у лаконічній формі морально-етичні принципи і твердження, що і стало предметом нашого дослідження.

Мета статті – проаналізувати та обґрунтувати лінгвокультурологічний підхід як один із вагомих чинників формування загальних компетентностей здобувачів вищої освіти під час вивчення латинської мови, що актуалізує гуманістичну спрямованість освітнього-виховного процесу в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Лінгвокультурологічний підхід у освітньому процесі займає значне місце у процесі формування загальних компетентностей здобувачів вищої освіти, зокрема – дозволяє осмислити явища культури свого народу в дзеркалі культур, осягнути загальнолюдські цінності, що є необхідною умовою формування світогляду майбутнього фахівця. Основні принципи лінгвокультурологічного підходу – це вивчення мови через призму культурного фону; навчання на реальних текстах, літературних творах, аудіо- та відеоматеріалах; вивчення звичаїв, норм поведінки та етикету країни, мову якої вивчають і та ін.

Лінгвокультурологія як суміжна з етнолінгвістикою і соціолінгвістикою галузь мовознавства, вивчає «взаємозв'язок і взаємодію культури й мови в їхньому функціонуванні й відображає цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їхнього мовного та позамовного (культурного) змісту за допомогою системних методів і орієнтовно на сучасні пріоритети та культурні настанови (системи норм і суспільних цінностей)» [2].

У різні історичні періоди європейської цивілізації, у складні часи занепаду культури та емоційного оптимізму суспільства, до латини зверталися як до одного з засобів своєрідного відродження, реабілітації. Освічені представники суспільства відчували потужний культурно-цивілізаційний фон, який був за латиною та міг реалізовуватися її мовними елементами. Одними із таких мовних домінантів є латинські сентенції – крилаті вислови, фразеологізми. Фразеологізми входять до складу загальної системи мови. Їхня цінність у тому, що в них відображається культура соціуму, відношення до світу, вони містять етнічно-культурну інформацію, у якій акумулюється досвід та знання, що дають можливість досліджувати не лише мову, а й історію та культуру її носіїв.

Фразеологічна одиниця не тільки зручна у відтворенні, вона є частиною асоціативного ряду. Іманентні ознаки фразеологічних одиниць – експресивність, емоційність, оцінність – роблять їх провідними засобами художнього зображення з лінгвістичними та естетичними елементами. Фразеологізми суттєво доповнюють виражальні засоби, оскільки експресивно-оцінні конотації у сфері фразеології ширші, ніж у сфері лексикології.

Навчання латинської мови на основі лінгвокультурологічного підходу реалізується такими методами як дослідницький – організація пошукової творчої діяльності шляхом постановки нових проблемних завдань; метод контент-аналізу, тобто непряме вивчення специфічних характеристик текстів та інших носіїв інформації; засвоєння всіх аспектів мови (лексика, граматики, фонетика) через призму культури [1].

Більшість латинських афоризмів не втратили своєї актуальності до сьогоднішніх днів. Вони стверджують здорові моральні принципи, наповнені непідробним гуманістичним змістом, засуджують усе негативне й нікчемне в житті та побуті, образно, влучно, у лаконічній формі висловлюють глибокі думки» [4]. Саме фразеологія у мові відображає, визначає, зберігає досягнення когнітивної людської діяльності, особливості національної психології, а також забезпечує діалог минулого з теперішнім та теперішнього з майбутнім.

Вивчення афоризмів сприяє формуванню комунікативної компетенції за умови, що студенти будуть виявляти лінгвокультурологічні особливості латинських висловів, виконувати їх семантичний аналіз у рідній мові та іноземних мовах, що вивчаються; дізнаватись про історико-культурні витоки виникнення латинських афоризмів у рамках самостійної та індивідуальної роботи.

Латинських сентенцій у писемній спадщині збереглося чимало. Вони стали невід'ємною частиною скарбниці людського духу, сторінкою загальнолюдської культури та історії цивілізацій та спонукають до усвідомлення, що *Historia est optima magistra vitae* («Історія – найкраща вчителька життя») і вона повторюється.

Divide et impēra! Розділяй і володарюй! Так характеризували агресивну імперіалістичну політику, яку проводили римські полководці й імператори.

Historia est magistra vitae (Cicēro) – Історія – наставниця життя (Цицерон). Стародавні греки та римляни високо оцінювали значення історичної науки.

Pecunia non olet (Vespasianus.) – Гроші не пахнуть. Відповідь римського імператора Веспасіана синові Титу, невдоволеному тим, що батько дав йому гроші з податків за користування міською каналізацією. Веспасіан торгував посадами

й продавав за гроші судові вироки, тому гаслом його політики і став вислів *pecunia non olet* «гроші не пахнуть».

Cum tacent, clamant (Cicēro). – Коли мовчать – кричать. Так Цицерон, говорить про промовисте мовчання сенаторів у відповідь на його настійну вимогу Катиліні податися у вигнання.

Aut cum scuto, aut in scuto. – Зі щитом або на щиті. Цими словами спартанка Горго проводжала свого сина на війну – або повернутися переможцем («зі щитом»), або загинути геройськи («на щиті»). Також у греків існував звичай – найхоробріших воїнів, що загинули в битві, під час поховання нести на щиті.

Ignorantia non est argumentum (Spinoza). – Неуцтво – не аргумент. Крилатий вислів Б. Спінози пов'язується із основами римського права *ignorantia iuris neminem excusat* – «незнання закону нікого не виправдовує».

Consuetude est altera natura (Cicēro). – Звичка – друга натура. Вислів належить Цицерону, дещо видозмінений варіант раніше вжив Аристотель у «Риториці».

Omnia mea tecum porto. – Усе своє ношу з собою. Вислів походить зі стародавнього переказу про одного з семи давньогрецьких мудреців – Біанта, маючи на увазі, що справжнім багатством людини є лише духовні надбання й розум.

Tertium non datur. – Третнього не дано. Закон виключення третього у формальній логіці. Згодом цей вислів стали вживати також для позначення політичної принциповості, при підкресленні обов'язковості вибору з двох.

Amicus Plato, sed magis amica veritas (Aristoteles). – Платон друг, однак істина дорожча. Відомі слова Аристотеля означали його відхід від поглядів свого вчителя. Значення сентенції: 1) для визнання правильності твердження не є самодостатнім посилання на авторитет; 2) дружба не повинна перешкоджати прагненню до істини.

Cum grano salis (Martialis). – З дрібком солі (Марціал), тобто – з іронією, дотепно, дошкульно, критично, з великим застереженням, з певною поправкою.

O tempora, o mores! (Cicēro). – О часи, о звичаї! Вислів уживається для констатації занепаду моралі, підкреслення нечуваності якої-небудь події, осуду ганебних звичаїв цілих поколінь.

Panem et circenses! Хліба й видовищ! Слова, з якими римський плебс часів імперії звертався до нобілів (верхнього класу римського суспільства), вимагаючи безкоштовної їжі та видовищ (циркових розваг).

Quod licet Iovi, non licet bovi. – Що дозволено Юпітеру, те не дозволено бичу. Сентенцію вживають для засудження чієїхось безпідставних претензій унаслідок невідповідності бажань із наявним соціальним станом [3].

Знання етимології та семантики латинських сентенцій розвиває логічне мислення, сприяє розширенню загальноосвітнього світогляду, формує загальну лінгвістичну обізнаність.

Висновки. Таким чином, лінгвокультурологічна складова у межах курсу «Латинської мови» забезпечує навчання мови через культуру, поєднує античність і новітню європейську культуру, сприяє формуванню загальнолюдських моральних цінностей. Компонентами культурологічних знань є, зокрема – елементи античної культури, латинські крилаті вислови (сентенції), міфологічні образи греко-римського періоду. Переважна частина латинських афоризмів, не зважаючи на свою часову віддаленість, не втратила своєї актуальності по сьогоднішній день: вони так само злободенні, як сотні років тому, бо стверджують здорові моральні принципи, наповнені гуманістичним змістом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Латинська мова : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти галузі знань – 03 «Гуманітарні науки». Біла Церква, 2023. 350 с. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/9091> (дата звернення: 14.01.2024).
2. Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень : навч.-метод. посіб. до спецкурсу для студентів філолог. ф-ту. / Н. Венжинович. 2-ге вид., допов. і перероб. Ужгород : ФОРМ Сабова А. М., 2021. 292 с.
3. Лучканин, С. М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем : навч. посіб. із вивч. латин. афоризмів для студ. ін-ту філол. та іст. фак. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. К.: Наук, світ, 2008. 136 с.
4. Тимкова В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення фразеології студентами-аграріями. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2017. Вип. 36. С. 74–79. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/12243> (дата звернення: 14.03.2024).
5. Цвид-Гром О.П. Латинські сентенції як джерело формування загальних компетентностей здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей. *Innovative research and perspectives of the development of science and technology: materials of the IV International Scientific and Practical Conference* (January 29–31). Stockholm, Sweden, 2024. P. 254–256. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/9495> (дата звернення: 21.03.2024).